



~~247~~

EX BIBLIOTH.

NATIONIS HUNGAR.

VITEBERG.

17-59.

SIGNAT. MDCCCXIII.

Q. D. F. B. V.

Appetitum,
RATIONEM TRIUM-
PHANTEM,

DISSERTATIONE ETHICA 26
PRIORE,

PRÆSIDE

VIRO

NOBILISSIMO, AMPLISSIMO, atque
EXCELLENTISSIMO

DN. CHRISTIANO Röhrensee/

Phil. Pract. P.P. dudum celeberrimo,

Alumn. Elect. Ephoro gravissimo,

Dn. Patrono & Studiorum promotore

dexterrimo,

Placido Eruditorum Examini

fiſtit,

A. & R.

M. MATTHIAS PLATANI,

Dravecensis Hung.

An. M DC XC Die 5. Apr.

In Auditorio Majori.

WITTEBERGÆ, Typis MARTINI SCHULTZII,

VIRIS,

*Plurimum Reverendo, Præclarissimis,
Amplissimis, atque Excellentissimis,*

DN. M. CHRISTIANO
HERMANNO,

*Ecclesiastæ, Ædis Wratislaviensium Elisabetanæ vigilantissi-
mo, Sacri Consistorii Assessori gravissimo, S.S. Theologiæ in
Gymnasio vicino, Professore Publico,
longè celeberrimo.*

Nec non

DN. M. MARTINO
HANKIO,

*Rectori Gymnasii Elisabetani, ejusdemque Professore dudum
celebratissimo, cæterarumque Scholarum, Aug. Confess.
addictarum, Inspectori gravissimo.*

Ut et

DN. CHRISTIANO
GRYPHIO,

*Gymnasii ad Mar. Magdalenæ, Rectori atque Professore
meritissimo, Polyhistori celeberrimo,*

*Dominis Mæcenatibus, Patronis, Fautoribus atque Præceptoribus
suis, aternâ obsequii submissione Venerandis,
Hanc, de Rationis & Appetitus Pugnâ, Dissertationem,
cum omnigenâ prosperitatis voto*

D. D. D.


Nominis eorundem

Perpetuus cultor

RESPONDENS.



Q. D. J. B. V.

oncordiæ suavissimum nomen, cui non ar-
ridet? quem non delectat blanda Concordiæ recor-
datio? Ea enim illius natura est, ut minimas res, in-
magnas crescere, dissipatas in unum quasi corpus re-
dire faciat. Hæc Imperia stant, florent Regna, Respublicæ fel-
cissimâ gaudent quiete. Vinculum eam rerum omnium si dixe-
ris, haud quaquam à veritate aberraveris. Hanc Romani tantum
habebant, ut inter immortales Deos locum assignare, ædemque
in Arce eidem locare, nulli dubitaverint, (Livius l. 22. cap. 33.) non
aliam ob causam, quam quod existimaverunt, fore, ut placatâ ri-
te concordia, res eorum salvæ atque firmæ sint mansuræ. Et cer-
tè, ubi commune illud vinculum animos civium constringit, ma-
gnum ad felicitatem civitatis accedit momentum. Unde non si-
ne causâ Scipio, cum deletâ Numantiâ, cæteras Hispaniæ gentes
ordinaret, quendam Celtarum Principem interrogans: quâ de
causâ res Numantina invicta ante steterit, nunc autem ever-
sa sit? hoc tulit responsum: Concordiâ invicta, discordia exitio
fuit, ut auctor est *Orosius* (lib. 5. cap. 8.) Nec civiles solum res con-
cordiâ stant; verum naturales quoque sapientissimus earum
Conditor sic disposuit, ut exactissimam harmoniam, concordem-
que amicitiam nobis repræsentarent, quam gentiles etiam ultro
deprehenderunt, & laudibus celebrarunt; Ita enim transmutati-
onum artifex Ovidius primam rerum exponens Originem, canit:

Hanc Deus, & melior litem natura diremit.

Nam Cælo terras, & terris abscidit undas:

Et liquidum spisso secrevit ab aère Cælum.

Quæ postquam evoluit, cæcoque exemit acervo,

Dissociata locis *concordi pace ligavit.*

Sic in homine, parvo illo mundo, non postremum assignavit lo-
cum Concordiæ Sanctissimum Numen, sed eam, tanquam in per-
fectissimo imperare iussit Regno. Ast invidia effecit, ut pulso

tam miti, & franqvillo Rege, turbulentissimus illud occupaverit Tyrannus, discordiam innuo, pestem nocentissimam. Hinc factum, ut hominis pars inferior superiori non modo non obtemperet, sed bellum etiam subinde faciat perniciosissimum, in quo acriter utrinque certatur, & mox hæc, mox altera victoriam reportat, homini vel utilem, vel noxiam. Hæc cum sapius apud me, expenderem, & in causas atqve Principium tanti mali inquirerem, subiit animum cupido, paucas conscribendi theses, easqve publico eruditorum examini subjiciendi. Quod ut bene feliciterqve eveniat, pacis concordiaqve auctor D.O.M. facere velit.

Thesis I.

DE pugna rationis & appetitus acturo, tria in ipso statim tractationis limine veniunt excutienda, 1) *Ratio*, 2) *Appetitus*, 3) *Pugna* ipsa. In his tribus enim cardo totius Disputationis vertitur, quibus probè expensis, reliqua sua sponte fluent.

II. Rationis vocabulum, si Etymon spectes, à ratur, quod est à reor, descendere notissimum est, unde Ratio, quasi constans & firmum arbitrium, sive id, quo aliquid ratum sive certum esse, judicatur. Synonyma ejus sunt acumen, solertia, lux lumenq; vitæ, &c. apud Ciceronem & alios passim. Non una tamen ratione capitur à Philosophis, modo enim significat ipsam essentiam, quomodo à Metaphysicis adhiberi solet, ac valet idem, quod λόγος τῆς ἀσίας. Modo causæ notionem sustinet; sic in Logicis sæpe medium terminum, aut probationem per Syllogismum vocamus Rationem. Arithmetice est supputatio, unde Rationarius dicitur is, qui Rationes subducit. Physice duplicem quoq; involvit notionem, vel enim significat ipsum intellectum, seu potentiam, sive facultatem intelligendi, vel ratiocinationem, sive ipsum actum intelligendi. In moralibus denique haud infrequenter complexè usurpatur, quatenus nimirum & intellectum & voluntatem complectitur. Has & plures alias vocabuli Rationis acceptiones, quas exhibent Armandus de bello visu, Micrælius in Lexico Phil. & alii, missas facimus, sufficere nobis rati, si eam retinea-

tineamus; quâ Ratio denotat Rectum Rationis iudicium, illudque naturale, ex principiis naturâ notis & conclusionibus Practicis fluens. Unde simul liquet, nos in præsentî, Rationem Practicam innuere, quæ à Theoreticâ sine differt, ut Arist. 3. de Anima 10. innuit. Intellectus enim contemplativus, nihil eorum, quæ sub actionem cadunt, contemplatur: activus è contrario ita rem iudicat, ut simul consulat, ac de mediis, si res bona est, acquirendi, vel si mala, avertendi, dispiciat. Conf. Heereboord Coll. Eth. Disp. 8. §. 2. seqq.

III. Appetitum ab appetendo nomen traxisse constat, quem Cicero, ex mente Stoicorum, describit per immensam & immoderatam cupiditatem, sed nimis arctè. Est autem triplex, 1.) *Naturalis*, qui Græcis *ὄρεξις* dicitur, & est impetus quidam naturæ, citra sensum factus; vocatur innatus apud Fontec. 1. *Metaph. 1. quest. 1. Sect. 3.* competitque inanimatis. 2.) *Animalis*, Græcis *ψυχικός* dictus, qui est vis quædam animæ sentientis, qua objectum cognitum vel appetit, si bonum, vel averfatur, si malum esse apparet. 3.) *Rationalis*, qui Græcis *βέλους* audit, & est facultas animæ Rationalis bonum & malum, ab intellectu cognitum, vel appetens vel refugiens. Ille pertinet ad facultatem vegetativam, qui, uti cum ipsâ facultate necessarius est, ita etiam à nobis h. l. non multum attenditur; hic pertinet ad facultatem animæ Rationalem; iste spectat ad sensitivam, & in præsentî materiâ à nobis intenditur. Idem duo involvit α] ipsam facultatem appetendi, seu actum primum, β] appetitionem, sive actum secundum. Ubi notamus, in hâc, quam exhibemus, pugna, non opponi facultatem appetendi, Rationi sive intellectui, quia hæc binæ facultates, in se & suâ naturâ, nec erant, nec sunt sibi oppositæ, sed subordinatæ; Verum opponi appetitionem, quæ ἀντιείων sæpissimè involvit, iudicio rectæ Rationis, cui plurimum contrariatur. In hoc Appetitu sensitivo potissimum resident *Affectus*; τὰ τῆς ψυχῆς ὑποζύγια, animi jumenta, ut eos Plato, teste Plut. de Virt. mor. appellavit, suntque motus appetitus potissimum sensitivi, orti ob imaginationem boni vel mali, ad aliquid persequendum, vel fugiendum orti. Vocantur alias passiones, item perturbationes &c. Et cum duplex sit appetitus sensitivus, concupiscens & irascens, duplices quoque constituuntur

& sunt affectus, ad priorem pertinet, amor & odium, gaudium & delectatio. dolor & tristitia; ad posteriorem spes, desperatio, audacia, timor, & ira; Illis bonum appetimus, malum averfamur; his malum, quod bono obstare videtur, propulsamus. Utrisque tanquam satellitibus suis subinde oppugnare solet Appetitus Rationem, non raro profus expugnare. *Cartesius* eqvidem tract. de Passionibus animæ, rejicit distinctionem inter facultatem concupiscentem & irascentem, ex eo principio, quod una sit anima, eaque possit plures admittere affectus, v. g. admirandi, sperandi, amandi &c. ac ideo etiam aliter disponit ac recenset passiones sive affectus. Cæterum, cum non videam rationes, cur à communi & receptâ illâ divisione recedendum sit, placet eandem retinere, in primis, cum reliqui affectus ad duas has classes operâ reduci possint non difficili. Diximus autem *potissimum* in sensitivo appetitu residere affectus, id factum ideò, quia inficiari difficile est, in rationali quoque, qui voluntas appellatur, dari eosdem, rationi non usque quaque obsequentes, ut rectè observat *Dürrius Institut. Eth. part. 3. sect. 1. cap. 6. §. 9. pag. 109. & Probl. Eth. 47. pag. 89. seqq.*

IV. Pugnam à pugno derivari auctor est Donatus; h. l. vero per quandam similitudinem à certamine hostili ad præsentem transferri rebellionem appetitus, non est, ut prolixè probeamus. Id potius observamus, esse non nullos, qui pugnam Rationis & Appetitus sensitivi cum pugna carnis & spiritus confundunt, inter quos est Bellarm. *lib. 6. de gratia & lib. arb. c. 11. item Auctor Epitom. Theol. an. 1634. Brunsviga edita.* Etenim 1] dicta de pugnis istis distinctè agentia non distinguunt. 2] Luctam carnis & spiritus irrogenitis etiam tribuunt. Vid. B. Hulse. *Prælect. Form. Conc. art. 6. sect. 4. porism. 4. pag. m. 403. & 594.* Nos vero ista pro distinctissimis habemus; Nam differunt 1] *Subiectis*, σαρκισπνευματομαχία enim tantum renatis, pugna Appetitus & Rationis omnibus competit hominibus. 2] *Causa efficiente*, illius causa efficiens est Spiritus S. hujus connata vel congenita notitia de discrimine honesti & turpis, boni & mali. 3] *Qualitate effectuum*, quia præstantissimum rationis opus hominis irrogeniti adversatur Spiritui, *Rom. 8. 7.* quod tamen etiam appetitui adversatur, mala & inhonestia appetenti. 4] *Fine*, σαρκισπνευματομαχίας finis est habitua-

tualis pietatis incrementum, & vita æterna; hujus vero, de qua in presenti agitur pugna, finis est convictio conscientia de justitia Dei vindicativa; obtentio boni & fuga mali, vid. plura apud laudatum D. Hulfem. *l. cit. pag. m. 402.*

V. Dari vero talem pugnam, probant non solum auctoritas Philosophorum etiam gentilium, verum ipsa quoque actualis in uno quoque homine existentia. Testimonia veterum longa serie produci possent, si iis res agi deberet; sufficiat tamen duo adduxisse, alterum Aristotelis, alterum Senecæ, quod mirare in homine Stoico, & omnes affectus extirpare volente, [ut vulgo ferunt, de quo in sequentibus.] Sic enim Arist. *1. Eth. 13. in aperto est*, inquit, *esse in animo aliquid, præter Rationem adversarium, & contra hanc vadens.* Et Seneca *Epist. 52. initio.* *Quid est hoc Lucili, quod nos alio tendentes alio trahit, & eo unde recedere cupimus, impellit? quid colluctatur animo nostro, nec permittit nobis quicquam semel velle?* Et quis est mortalium, qui non cogatur fateri, dari in se pugnam, non tantum talem, quæ judicium rationis practicæ absolutum, quod scilicet seorsim ac in se spectatum aliquid, bonum vel malum, adeoque vel faciendum vel fugiendum judicatur, cum judicio ejusdem comparato, seu comparatè sumpto, quo aliquid rebus aliis collatum, omnibus circumstantiis expensis, faciendum vel omittendum censetur? vid. Heereb. *Coll. Eth. Disp. 8. th. 7. pag. 38.* Sed etiam, & imprimis talem, quæ inferior hominis facultas, superioris jussa recusat. Quid? quod causæ illius dentur plurimæ, quibus in actu positus, & non impeditis, ^{nil obstat} quo minus detur effectus, juxta nobiscum intelligunt omnes. Adeo ut subeat animum mirari, quomodo Bernardinus Tilesius *lib. 9. cap. 25. de natura rerum*, sustinuerit pugnam hanc negare, ex illo principio, quod facultates ab animæ substantiâ emanant, eiqve ita inhæreant, ut ne cogitatione quidem ab eâ se jungi possint; quod tamen principium falsum esse, ii norunt, quos distinctio substantiæ & accidentium non latet. Nam non sequitur: Facultates hæ emanant ab animæ substantiâ, E. sunt ipsa substantia animæ, adeoque ne cogitatione ab eâ se jungi possunt; quia & radii solis emanant ab ipsa substantiâ solis, nec tamen sunt ejusdem cum sole substantiæ; Operationes intellectus emanant ab intellectu, nec tamen sunt ejusdem cum intellectu

tellectu substantiæ &c. Adde, nos jam superius monuisse, non ipsas facultates, sed facultatum actus secundos invicem pugnare, & quidem non per se, & suâ naturâ, sed per accidens, de quo in sequente, DEO juvante, dissertatione, prolixius sumus acturi. Nec multum abesse videtur à sententia Tilefii Cartesius, quando quidem *tract. de passionibus animæ* passim affirmat, homines imaginari sibi pugnam Rationis & Appetitus, quem *κατὰ τὸ δῶρα* sequitur Ludovicus de la Forge *tract. de mente humanâ cap. 23. pag. m. 194. seqq.*

VI. Cæterum, ut melius sequentia intelligantur, hunc in modum pugnam Rationis & Appetitus describimus: *Pugna Rat. & App. sensitivi est dissensus appetitionis, sive, actus secundi appetitus sensitivi, cum recto intellectus practici judicio, ortus ex objecto sensibus grato, est judicio intellectus practici malo & inhonesto, ad obtinendum bonum, & propulsandum malum.* Conceptus contrahibilis loco assignamus Dissensum, quia is latius patet, quam ut præsentis tantum materiæ possit applicari. Conceptus contrahens, seu differentia sumitur α] à subjecto, β] ab objecto, γ] à fine.

VII. Causæ pugne hujus sunt vel internæ, vel externæ. Illæ materia & forma; hæ efficiens, & finalis. *Materia* ex quâ, uti reliquorum accidentium, ita quoque hujus datur nulla, ejus tamen vices supplet materia. α] *In quâ*, sive subjectum, quod est partim Ratio s. intellectus, partim Appetitus sensitivus. β] *Circa quam*, sive objectum, cujus *Materiale* est res ipsa prosequenda, vel fugienda: *Formale* vero est rei bonitas, vel malitia moralis. Hæc objecti diversitas non parum affert momenti ad infelicem illam luctam, rem tamen omnem non conficit. [nam & circa unum, idemque objectum illa potest exoriri] Enimvero judicium intellectus practici rem objectam sub ratione honestæ utilitatis voluntati appetendam svadet: Appetitus contra objectum suum, sub ratione jucundi eidem objicit, loco motivamque ad apprehendendum incitat. *Forma* consistit ab unâ parte in concupiscentiâ seu appetitione, ab alterâ in reluctantiâ sive aversatione, si circa idem objectum pugna est: Sin vero circa diversa, tunc in utroque ab utraque parte consistere potest. *Efficiens* datur varia & multiplex, ita tamen ut altera magis influat in effectum hunc tristissimum, altera minus. α .] *Primarium* locum sibi vindicat ab unâ parte

parte connata vel congenita notitia de discrimine honesti & tur-
pis, boni & mali; ab altera naturalis inclinatio, ad id, quod sensi-
bus bonum esse videtur, licet revera sit malum & turpe. 2) Hanc
excipit organi mala dispositio, quæ, ut Imperio Rationis non sub-
jacet, ita quoque multum facit ad affectus concitandos; cum quo
conjuncta est temperamenti constitutio, quæ quantum conferat
ad affectus ciendos vel sedandos, dici satis non potest, & res facile
tum rationibus, tum exemplis declarari posset, nisi perspectum
haberemus, prolixè id executum fuisse Alexandr. ab Alex. lib. 3. ge-
nial. dier. cap. 13. Bodinum lib. 5. de Rep. cap. 1. item in Meth. hist. cap 5.
quibus jungatur Thom. de Aquino in quest. de malo, quest. 7. art. 6. ad
8. & 1. part. quest. 81. art. 3. Conf. Conimbr. in 2. Arist. de gener. & cor-
rupt. cap. 8. q. 4. & Dürrius Eth. Paradigm. part. 2. aph. 5. pag. 78. seqq.
Nec tamen id asserendo in castra protinus Galeni descendimus,
qui peculiari libro evincere conatur, mores sequi temperamen-
tum corporis; quod effatum si universaliter capiatur, oppidò fal-
sum evadit, si limitetur per particulam *plerumque* vel similes, ve-
rum esse deprehenditur. Legi hac de re meretur Piccolom. Phi-
los. Mor. gradus 1. cap. 28. 29. & 30. qui hanc sententiam prolixè per-
tractat & examinat. Galenum sequitur Joh. Huartus Hispanus
Vir subtilis, in *scrutinio ingeniorum*; quem confutat Heereboord.
Meletem. Philos. vol. 1. Disp. 44. th. 9. & 10. pag. m. 167. 168. 3) Institutio-
nis & disciplinæ neglectus, cui subinde pravum sodalitium ad-
hæret, ab hac causarum classe minimè removeri debet, solet enim
his omnibus optima indoles pessumdari, & seminia virtutis con-
nata, prorsus suffocari, ut exemplum filiorum Cyri, inter Gynæ-
cea educatorum, apud Platonem lib. 3. de LL. & alia abundè testan-
tur. Unde prudenter Seneca *Epist. 7. Convictor delicatus, inquit,*
paulatim enervat, & emollit. Vicinus dives cupiditatem irritat. Ma-
lignus comes, quamvis candido & simplici rubiginem suam affricuit. Quid?
quod Diviniores etiam literæ, bonos mores consortiis, atque ser-
monibus pravis, corrumpi, verisimè asserant, (1. Cor. 15, 33.) & res
ipsa quotidie loquatur. 4) Hunc sequitur sensus interni appre-
hensio, quæ interdum tanta est, ut non facile à ratione queat su-
perari, Vid. Conimbr. *Disp. 4. Eth. quest. 3.* 5.) Huc quoque facit
propensio ad bonum sensuum, ad quod homo per naturam est

B

pro-

proclivis, rationem reddit Piccol. *Phil. Mor. gr. 3. cap. 8. pag. m. 246. quia*
omnes, inquam, incipimus vivere vitam sensuum, ac sine sensu nec esse,
nec cognoscere, nec quicquam agere valemus. 6) In hos se à primis in-
 cunabulis sensim insinuat blanda corporis voluptas, teste Philo-
 sopho 2. *Eth. 3.* ubi inquit, *voluptatem à teneris unguiculis nobiscum oriri,*
& educari, omnibus animalibus communem, nobis esse comitem assiduum,
altissimasque radices in nobis agere, latentius, potentius, ac intimius nos in-
vadere. Hæc suâ dulcedine impedit rectum rationis iudicium,
 unde Cato major apud Cicer. eandem maximopere execratur,
 adeo ut dicat, *Divino illi muneri ac dono, (mentem intelligens) nihil*
esse tam inimicum, quam voluptatem; & post pauca: quæ si major esset,
atque longinquior, omne animi lumen extingueret. Hoc Divinus Plato
 apud animum revolvens, *escam malorum voluptatem corporis ap-*
 pellare non dubitavit, quod eâ homines, non aliter ac pisces ca-
 piantur. 7) Ad circumstantiam temporis quod attinet, in ea sæpe
 rationi & appetitui non convenit; Nam ratio futura expendit, si-
 ve ut Arist. *l. 3. de anima cap. 10.* loquitur, *rem objectam ad futurum retrahere*
jubet, appetitus vero sensitivus præsens ipsum prosequitur. Ita ut quod
 jam affectu voluptate, id simpliciter bonum esse opinetur, nec am-
 plius respectum habeat ad futurum. 8) Inter causas externas re-
 ferri quoque possunt, probra, ignominia, inopia, honorum ac bo-
 norum jactura, inimicitia, ac injuria, vexationes, & id genus al-
 lia, quæ multas molestias, mærores, indignationes, iras & similes
 affectus alios in nobis excitare solent, quibus ratio impugnari &
 expugnari solet, Conf. Heereboord. *Exerc. Eth. 18. th. 3. pag. 77.* Hæc
 omnia disponunt appetitum sensitivum, ut magis svasionibus
 sensuum, qui a] Bonum sibi gratum, ß] præsens, aut γ] futurum, sed
 facile obtinendum repræsentant, quam dictaminis rationis, bonum
 honestum vel revera, vel, si in judicando erravit, apparenter tale,
 proponenti pareat: unde appetitus sequitur dictamen sensuum,
 & maxime phantasia, quæ quoad cognitionem similis est intelle-
 ctui; Voluntas sequitur dictamen rectæ rationis, unde fit, ut a-
 liud appetitus cupiens, [qui affectus excitat, & voluntatem ad suas
 partes pertrahere studet) aliud ratio svasens, adversâ velut fron-
 te concurrant, viresque suas experiantur.

VIII. Equidem Imperium in reliquas facultates inferiores
 omnes,

Omnes, Imperii capaces, communis Philosophorum sententia deferunt rationi, quippe, quâ nihil est homini Divinius, ut ait Cic. 5. de fin. hinc etiam Plato 4. de Rep. τῷ μὴ λογικῷ inquit, ἀρεχεν πρῶσινες *Rationali parti competit imperare.* Verum utri facultati, intellectui-
ne an voluntati hoc competat Imperium, inter Philosophos non æquè convenit; nam quidam illud intellectui, ut Thomas, Cajetanus, Dominicus à Soto, Medina, Fonseca, Greg. de Valentia: alii voluntati, ut Henricus Gandavensis, Bona Ventura, Jacobus Almainus, [qui etiam supervacaneum illud Imperium esse censet] & alii deferunt, quorum argumenta profert & expendit Hornejus *Philos. Mor. lib. 2. cap. 3.* Ubi, licet sub finem capitis sententiam suam exponens, dicat, Imperium toti supposito, adeoque neque voluntati, neque intellectui propriè competere, sub initium tamen capitis pro intellectu quoque stare videtur.

IX. Nos priusquam nostram exponamus sententiam, Imperiū illud describimus, quod sit *motus & impulsus voluntatis ex consilio & iudicio rationis, ad aliquid agendū vel omittendū.* Unde constat, voluntati illud potius, quam intellectui debere tribui, quia impellere est actus voluntatis, non autem intellectus practici, nedum theoretici. Et quanquam non imus inficias, intellectum practicum ita res objectas intelligere, & contemplari, ut simul id, quod cognovit & iudicavit, & agendum esse, & quomodo sit agendum, voluntati proponat; non tamen inde sequitur, intellectum voluntati, aut facultatibus inferioribus imperare, nisi illuminare, dirigere, & persuadere, pro imperandi notione sumere velis, quomodo largimur, prædicatum hoc intellectui tribui posse, cum is voluntatem per se facultatem cæcam, illuminet, dirigat, objectum proponat, ejusque bonitatem vel malitiam moralem explicet, ac eo ipso vel appetendum, vel fugiendum svadeat.

X. Cæterum diverso modo imperat voluntas facultatibus inferioribus: & *naturali* quidem, sive vegetativæ, non nisi quoad circumstantias quasdam, & applicationem agentis ad patiens, non autem ipsos actus, qui ut naturales sunt, & necessarii, ita quoque liberi, & imperii non capaces. Nec obstat, nutritionem malam, curâ Medici corrigi posse: Item facultatem vegetativam habere appetitum, E, etiam rationis imperio subesse. Nam Resp. ad prius,

nutritionem ipsam non pendere à ratione, sed ab intrinseca natura & temperamenti constitutione, quando verò curâ Medici corrigitur, fit id per remotionem obstaculorum, nutritionem impediendum. Resp. ad post. Dist. inter appetitum innatum & elicatum, hunc, non illum, qualem facultas vegetativa habet, subesse rationi concedimus. Facultati *sensitiva* 1) cognoscenti, quæ sensus internos & externos complectitur, imperat tantum quoad actus externos, actus enim interni, qui, ut intellectus iudicium, sic & voluntatis actum, antevertunt, vid. Wendel. *Phil. mor. l. 1. cap. 4. §. 77.* Imperio voluntatis non subjiciuntur. 2) Locomotivæ ita imperat, ut ea necessario iussa illius exequatur. Ubi tamen distinguendum inter actus simpliciter locomotivos, quales servili subiectione voluntati parent, & locomotivos secundum quid, qui ex naturâ hominis dependent, quales aut raro, aut nunquam Rationis Imperio obsequuntur, v.g. motus cordis, sanguinis, & aliorum membrorum, Conf. M. Wilhelmi Zeschii *Disputat. 1. de actuum moralitate Th. 24.* 3) *Appetenti*, s. appetitui sensitivo non aliter imperat, quam civibus Rex, unde scitè Arist. *1. de Rep. 5. Animus*, inquit, *in corpus imperium herile, mens autem in appetitum sensitivum civile & regium obinet.* Denique *Intellectui* quoque imperat voluntas, parum quoad actus exercitium, & conversionem ad alia objecta, h. e. ut de hac vel illâ re iudicet: partim quoad *specificationem*, ubi tamen ii tantum actus intelliguntur, qui ab intellectu nondum convicto producuntur, sive, ut Hornej. *l. 2. Phil. Mor. cap. 2. n. 4.* loquitur, qui causas necessarias ac intellectum convincentes vel non habent, vel non habere saltem nobis videntur.

XI. His ita explicatis concludimus, voluntatem ita imperare appetitui sensitivo, ut hic reluctari & frena mordere possit. Non quidem ullum imperium ei est in voluntatem, ex se & suâ naturâ, cum ei subiectus sit, tanquam facultas inferior, cui in superiorem non datur imperium; tamen quando ille rem à sensu interno objectam, præviâ imaginatione, per quam ad appetendum movetur, apprehendit, apprehensam ita appetit, ut non audiat intellectus iudicium, & voluntatis imperium susque deque habeat, fieri fere non potest, quin ipsam voluntatem proximè sibi adstantem in consensum rapiat; secus motio voluntatis appetitui non nisi in-
terve-

terveniente notitiâ intellectivâ tribuitur. Resistit quidem aliquan-
tum voluntas, rationis iudicium seqvendo, & quidem tam diu,
dum iudicium intellectûs integrum & liberum manet, qvo per ve-
hementiam affectuum, per appetitum concitatorum, absorbito,
appetitui ipsi cedit, victasque, ut ajunt, porrigit manus.

XII. Observandum tamen voluntatem non ita superari ab
affectibus, qvin ipsis quodammodo consentiat; manet enim libera,
etiam in ipso instanti, seu momento temporis qvo aliquid vult, ut
egregiè contra Occamum, Gabrielem & alios Nominales, cum
Scoto, Capreolo, Svarezio, & aliis evincit Hornej. *Phil. Mor. l. 2. cap.
5. pag. m. 209. seqq.* nec quoad actus elicitos, seu immanentes, qvales
sunt, velle & nolle &c. cogi potest ullo modo, qvia per essentiam
suam & formaliter est libera. Vid. B. Meisn. *Anthrop. S. Dec. 3. Disp. 21.
quest. 7. pag. m. 19.* Item Stalii *Reg. Phil. part. 1. Disp. 12. reg. 1. pag. m. 305. seqq.*
M. Jac. Thomasius *Dilucid. Stalian. disp. 12. reg. 1. & 2. pag. m. 5. 9. seqq.*
Atqve hinc patet falsum esse, qvoad pleriqve Calvinianorum &
Pontificiorum contendunt, voluntatem determinari ab ultimo in-
tellectûs Practici iudicio, ita, ut non possit illud non seqvi, & rem
ab eo iudicatam bonam appetere, malam fugere. Inter Calvinia-
nos totis viribus hoc agit Adrianus Heereboord, tum in *Coll. Eth.
disp. 10. th. 6. seqq.* ubi tribus rationibus, & auctoritate Arist. id evincere
conatur, tum in *Exerc. Eth. 14. 15. 16.* ubi argumenta omnia, ut ipse ait,
qvæ potuit invenire, contrariû statuentium, resolvit, sed impari sæ-
pius successu, & conatu frustraneo. Inter Pontificios vero Bell. *l. 3. de
Lib. Arb. c. 8.* eandem tuetur sententiam. Qvibus nos partim liberta-
tem voluntatis, partim absurda inde provenientia opponimus, vid.
auctores paulo ante cit. & Conf. Hullem. *Vindic. S. S. pag. m. 44. & Bre-
vic. pag. 117. 126. & 128. edit. Heilbr. an. 1667.* Item *Manual. Aug. Conf. disp.
9. pag. m. 353.* Qvare optimè lterus *Syn. Phil. mor. l. 2. cap. 1. q. 5. succumbit,*
*inqvit, voluntas, sed sine necessitate ab affectibus illata, sine ulla eorundem
coactione, sed liberè statione suâ desertâ. hosti cedendo; secus affectuum impe-
tu peccans, ab omni culpâ Ethicâ foret immunis, qvoad tamen absurdum.*
Hinc porro seqvitur, falsam esse Socratis atqve Platonis opinio-
nem, non esse in nobis, ut boni vel mali simus. Nam si volun-
tas liberè se determinat ad hoc vel illud objectum, necesse est prin-
cipium illud in nobis esse, per qvoad sponte vel boni vel mali su-
mus, qvoad Arist. *2. Eth. 7. & 1. M. M. 9.* prolixius dilputat. Conf. Pic-
colom, *Phil. Mor. gr. 3. c. 17. p. 259. seqq.*

XIII. Superatur autem voluntas vehementiâ affectuum; quæ, uti dictum, iudicium intellectus ita obfuscat, ut voluntas consentiat in minus bonum, quod à sensibus offertur, spreto intellectu ratiocinio, majus bonum representante. Hujus vehementiæ Scaturigo plerumque est imaginatio & concupiscentia, quæ aliquam rem subito objicit, eaque sub specie boni provocat & inescat appetitum. Is bono illo captus, affectus excitat, ac locomotivæ motum imperat, efficitque, ut vel ante rationis advertentiam, voluntas consentiat in opus externum; vel animadvertente licet intellectu, vires affectus acquirant, vehementiaque sua imperium voluntatis excutiant.

XIV. Non minimum vero momentum ad victoriam illam appetitus affert intellectus iudicium, quod sæpe depravatum est, partim naturæ destitutæ vitio, partim morbis, aliisque affectionibus; quod quando voluntas sequitur, non potest non induci in errorem, quem alias evitasset, si intellectus iudicium sanum fuisset. Quare probè tenenda distinctio, inter iudicium rationis, & inter iudicium rationis rectæ, non qualem Sociniani fingunt, quæ expers sit peccati originalis, & incorrupta, sed quæ careat in iudicando & ratiocinando præjudiciis atque affectibus. Conf. Heereb. *Coll. Eth. Disp. 8. pag. 35. seqq.*

XV. Dicimus autem, voluntatem vinci ab appetitu 1] quando ad aliquid appetendum inducitur ante advertentiam intellectus, quod fit imprimis in subitaneis motibus, quos Scholastici primo primos nuncupant, qui antequam iudicium intellectus practici accedat, generant motus secundo primos, & sic voluntatem in consensum rapiunt. 2] Præviò intellectus iudicium relictò, quod fit, quando duo bona ei proponuntur, alterum ab intellectu, alterum ab appetitu, ita tamen, ut illud difficilius, hoc autem facilius sit acquisitu, hinc posterius præponit priori, non sub ratione mali, quomodo nihil appetit, quia extra spheram suæ activitatis, sive, extra suum objectum, quod tantum est bonum, vel verè, vel apparenter, ferri non potest. Vid. Heereboord. *Coll. Eth. disp. 9. th. 6. & Exercit. Eth. 13. th. 4. seqq.* Conf. Hornej. *Phil. mor. l. 2. cap. 4. p. 180.* Conimb. *Disp. 1. Eth. 9. 2. pag. 6. seqq.* Stalii *Reg. Phil. part. 1. Disp. 8. reg. 1. pag. 205. seqq.* Sed sub ratione boni, etsi minoris, facilius tamen obti-

obtinendi. Aut si utrumque & Rationis & Appetitûs bonum
æquè facile obtineri potest, id plerumque eligit, quod sensibus
magis gratum est. Hanc inclinationem voluntatis, appetitus ob-
servans, affectus excitat majores, qui bonum suum eo magis ap-
petibile reddunt, quo magis eorum naturæ convenit.

XVI. Et ita vincitur I) Ratio, quando ejus judicium susque
deque habetur, partim à voluntate, partim ab appetitu. Nec
obstat, quod Cic. 2. de Fin. dicit: Rationem esse altum quiddam,
& excelsum, nihil timens, nemini cedens, semper invictum.
Nam Resp. 1) id valere de ratione rectâ, quæ utique vinci non
potest, h. e. non potest eo adduci, ut rem, quæ per se bona, adeoq;
appetenda est, malam ac fugiendam, & rem, quæ per se mala,
adeoque fugienda est, bonam & appetendam judicet; non vero
de ratione erroneâ, & corruptâ præjudiciis & affectibus, quæ
non raro bona judicat esse mala, & mala è contrario judicat esse
bona. Resp. 2.] Valet de ipso rationis judicio, non autem de
ejusdem applicatione, illud est invictum in intrinsecâ suâ Natu-
râ, hæc vero sæpissimè negligitur. II.] Vincitur voluntas, quan-
do meliora sciens, spretô intellectûs judiciô, cujus ductu omnes
inferiores facultates coërcere, & in obsequio continere debet, in
castra transit Appetitûs, ei que, cui imperare debebat, spontè suâ
obsequitur.

XVII. Exemplis ea res pluribus declarari posset, sed suf-
ficient in præsentia duo, quæ summi affectuum ciendorum Magi-
stri nobis reliquere; alterum est Phœdræ apud Senec. in *Hippol. act.*
1. v. 177. seqq. cui rationis vicem sustinens nutrix, optima quæque
suavit, & voluntas consensum, sive ut alii forsan accuratius vo-
cant, complacentiam testabatur his verbis:

- - Quæ memoras scio
Vera esse, nutrix.

Tamen stimulante appetitu, majoresque subinde affectus exci-
tante, sensim in contrarium ferebatur:

- - Sed furor cogit sequi
Pejora. Vadit animus in præceps sciens,
Remeatque, frustra sana consilia appetens.

Et

Et post pauca:

Quod Ratio poscit, vincit furor.

Alterum evidentius habetur apud Nasonem lib. 7. Metam. Medea, quæ diu multumque cum Appetitu luctata, mox Rationis dictamen, mox Appetitus impulsus sequitur. Rationis iudicium illud erat:

Excute Virgineo conceptas pectore flammæ

Si potes: - - -

Cui oppressa Appetitus affectibus hæc reponerat:

- - Infelix si possem sanior essem,

Sed trahit invitam nova vis, aliudque cupido

Mens aliud svadet.

Hactenus nondum voluntas seipsam determinaverat ad alterum, sed indifferens ad utrumque fuit. Sponte tandem Appetitui herbam porrigens in hæc erumpebat:

- - Video meliora, proboque

Deteriora sequor.

XVIII. Ubi porro notamus, modos illos loquendi, v. g. si possem; trahit invitam; cogit furor &c. non ita intelligi, ac si voluntas simpliciter aliter se determinare non potuisset: sed quia affectibus sub initium nimis indulgebat, frenaque laxabat, ultraquam par erat, hinc iudicium intellectus aut non rite percipere potuit, aut abrepta affectibus prorsus respuit. Potuisset enim frenos injicere appetitui, eandemque maturè compescere, nec permittere, ut tantas sumeret vires. Quomodo vero id possit aut debeat fieri, Deo juvante, in sequenti dissertatione sumus daturi. En, infelicem victorem, Dominum suum triumphantem, sed triumphum serâ demum pœnitentiâ execrantem! En, qui multa, ambitiosè concupivit, superbè contempsit, impotenter vicit, insidiosè decepit, avarè rapuit, memoriam suam timentem! Seneca de brev. vitæ cap. 10. En, victoriam nulli desiderandam, omnibus vitandam: cum præcipua & optima victoriarum omnium sit, si seipsum quis vincat; Turpissimum vero quiddam, & pessimum, si à se ipso vincatur. Plato Dial. 1. de Legibus.





Difficile est, currus nimium cohibere citatos,
Affectus animæ vincere difficile est:
Impediunt Rationis opus, meliora docentis
Atque voluntati tristia vincla parant;
Quæ meliora videns, illorum abrepta furore
Scæpius inconstans deteriora capit.
Quod dum solemnî ritu proponis; **JÔVA**
Conatûs studio prosperiore beet.
Maecte animo; Mentis victricia signa docere
Perge, manent tales præmia digna Viros.

Gratulabundo animo scr.

Christianus Röhrensee/P.P.



T*ristibus in tenebris Te non mens fulgida linquit,
Tollit inopino se super astra gradu:
Felix ingenio, quod nil nisi vivida virtus
Tangit, Et ex vero gloria vera bono!
Auguror! egregias nutrit Tibi Patria Lauros
Implicitura Tuæ debita ferta come!*

boni ominis c. scripsit

M. Joh. Baptista Röschehus,
Fac. Phil. Adjunctus.

C

Pogna

Pugna datur cunctis, omnesque manere triumphus
Posset, ni fugerent bella parata sibi.
Qvi trepidat multum, si classica forte canantur,
Ecquod victoris nomen habere potest.
Exibis pugnâ, PLATANI Clarissime, victor,
Te bis victorem lætus Apollo videt.

Clarissimo Eruditissimoque

DN. M. RESPONDENTI,
Auditori suo ob raras ingenii dotes,
eruditionem non vulgarem, & mo-
rum elegantiam probis omnibus
commendando dabat
M. Gerhardus Mejer,
Fac. Ph. Adj.



Exiguo quamvis superasti tempore multa,
Qvi modò Respondens, mox quoque Præses eris.
Restituat oculos exhaustos Summus Iova,
Patronosque bonos excitet ille Tibi.
Quò valeas studiis opratum imponere finem,
Sic ornes Spartam quam DEus ipse dabit.

Amica apposuit manus

M. Georgii Michaëlis,
Hung.

Mira

Mira Res, quamvis hominem creârit
Conditor rerum sapiens, ut omne
Reliquum longè superet creatum

Nobilitate;

Quando eum solum ratione sanâ
Menteque ornavit, cui cuncta subsint,
Atque concordi sibi sint amore

Singula juncta.

Jusfit hanc normam DEUS actionum
Esse, quam motus animæ sequantur,
Nec ruant coeco, sibi quod probatur,

Impetu in illud;

Paret aut raro ferus appetitus,
Negligens ductum potius superbè,
Mentis, & victor, rationis audeat

Temnere jussa.

Hæc dum doctè trutinas *Amice*,
Quæque funestæ sit origo pugnae,
Magnum opus volvis, superas sed illud

Omine fausto;

Dumque conaris laqueos acuto
Dissecare aptè rationis ense,
Docta quos ponit tibi candidorum

Turba Virorum,

Dumque propugnans animo sagaci,
Ac doces motûs animæ triumphum
Ducere almâ de ratione, *Victor*,

Ipsè triumphas.

Sic

Sic probas palam ratione cunctis
Rite doctrinam, tibi quam parasti
Plurimo solers studio, perenni
Nec sine laude.

Ergo de primo *Tibi, Amice suavis,*
Gratulor certamine, perge, certo
Sic Tibi perget peritura nunquam
Crescere fama;
Sic Tuis porro studiis supremum
Numen ex alto faveat, secundet
Cœpta, succedant Tibi rite fausto
Cuncta labore.

Ita

*Pereximii atque eruditè docti DN. M. Respondentis
auctoris disputationis de xterrimi, fautoris sin-
gulariter colendi, amici, ob quotidianam stu-
diorum communicationem conjunctissimi lau-
datisimis ausibus priscum feliciter acclamare
volut*

David Buches/
Vrat. Siles.



Ung. VI 59

ULB Halle 3
004 186 672



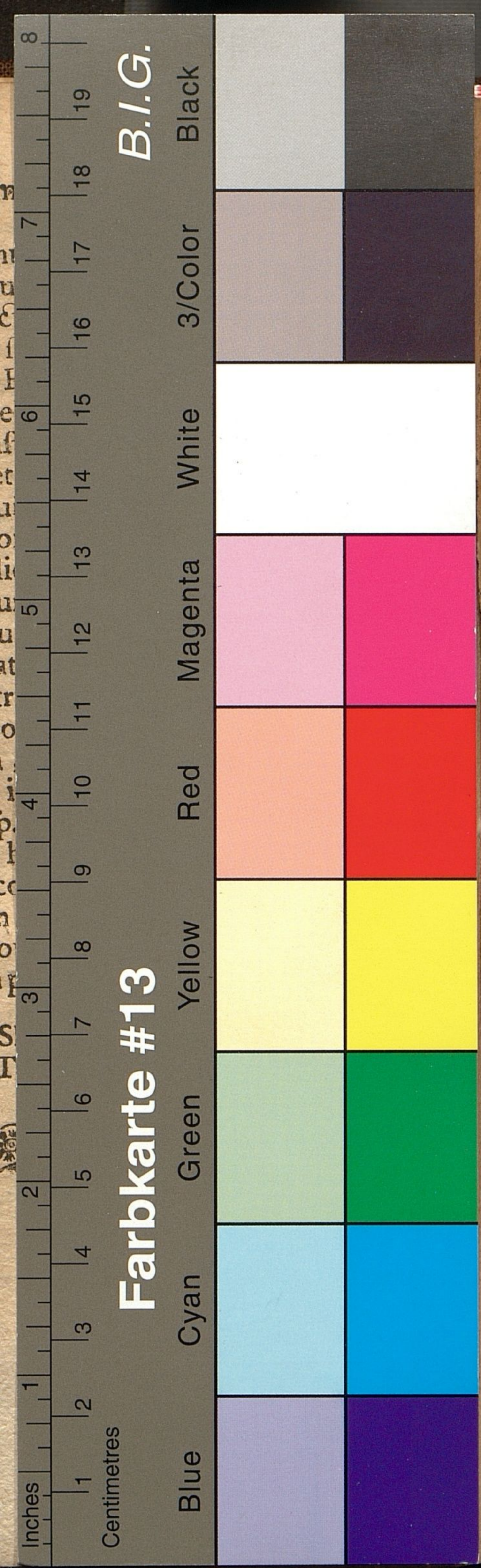
f
56,

VD 77.

Juni 2000 Al,







Q. D. J. B. V.
**Appetitum,
 RATIONEM TRIUM-
 PHANTEM,**

DISSERTATIONE ETHICA 26
PRIORE,

**PRÆSIDE
 VIRO**

*NOBILISSIMO, AMPLISSIMO, atque
 EXCELLENTISSIMO*

DN. CHRISTIANO Röhrensee/

Phil. Pract. P. P. dudum celeberrimo,

Alumn. Elect. Ephoro gravissimo,

Dn. Patrono & Studiorum promotore

dexterrimo,

Placido Eruditorum Examini

sistit,

A. & R.

M. MATTHIAS PLATANI,

Dravecensis Hung.

An. M DC XC Die 5. Apr.

In Auditorio Majori.

WITTEBERGÆ, Typis MARTINI SCHULTZII.

h. III. 3657

